

Jean Paul Sartre:
 az egzisztencializmus:
 humanizmus
 (1946)

[JP. Sartre a 20. század] AZ ATHEISTA
 EXISZTENCIALIZ-
 MUS. (Sartre)

AZ
 EXISZTENCIALISTA
 EMBERSZEMLÉLET.

amely az ember-fogalom, minden em-
 bernél feltehető, ami azt jelenti, hogy
 minden ember sajátos példája egy
 egyetemes fogalomnak, az ember fo-
 galmának. Kantnál ebből az egyete-
 mességből az következik, hogy az
 erdei ember, a természeti ember épp-
 úgy, mint a városi polgár ugyanazon
 meghatározás alá esik és ugyanolya-
 nok az alaptulajdonságaik. Így tehát
 az ember esszenciája itt is megelőzi
 azt a történeti egzisztenciát, amellyel a
 természetben találkozunk.

Összefüggőbb ennél az általam kép-
 viselt ateista egzisztencializmus. Azt
 vallja, ha nincs is Isten, legalább van
 egy lény, akinél az egzisztencia meg-
 előzi az esszenciát, egy lény, aki van,
 mielőtt bármily fogalom definiálhatná
 létezését és hogy ez a lény az ember,
 vagy amint Heidegger mondja, az em-
 beri realitás. Mit jelent itt, hogy az
 egzisztencia megelőzi az esszenciát?
 Azt, hogy az ember először létezik,
 önmagára talál, feltűnik a világban és
 csak azután definiálja önmagát. Az
 egzisztencialista szemlélet szerinti em-
 ber kezdetben semmi: ez az oka, hogy
 nem definiálható. Csak később válik

azzá és olyan lesz, amilyenné önma-
 gát alakítja. Így tehát nincsen emberi
természet, minthogy nincs Isten annak
elképzelésére. Csak az ember van és
 nem csupán úgy, ahogy önmagát el-
 képzelet, hanem amilyennek akarja és
 ahogy az egzisztencia utáni törekvés
 szerint akarja önmagát; az ember
 az semmi más, mint amivé önmagát teszi.

Ez az egzisztencializmus első alapelve.
 Ezt szubjektivitásnak is nevezik és e
 címen ítélnék is el miatta bennünket.
 Am mi egyebet mondunk mi ezzel,
 mint hogy az emberben nagyobb mēl-
 tóság van, mint a kőben, vagy az asz-
 talban? Mert azt mondjuk, hogy az
 ember először létezik, azaz, hogy az
 ember először az a valami, ami a jövő
 felé veti magát és ami tudatában van
 az önmaga jövőbe vetítésének. Az em-
 ber először a terv, mely szubjektíve
 megéli önmagát; terv és nem moha,
 rothadás, vagy kelvirág; semmi nem
 létezik e terv előtt; a mennyországban
 sincsen semmi és az ember először
 azzá lesz, amivé kitervelte. Nem azzá,
 ami akar lenni. Mert akaratlan rende-
 sen tudatos elhatározást értünk, amely
 legtöbbünknel csak később követi azt,

000
 000

AZ EMBER AZ,
 AMIVÉ ÖNMAGÁT
 TESZI.

A TERV.

000
 000

A TELJES EMBERI FELELŐSSÉG.

A VALASZTAS.

pl. ^[D.P. öntudattal(2)]
amivé magunk tettük önmagunkat.
Akarhatok párttag lenni, könyvet írni,
megházasodni; mindebben csak egy
olyan választás nyilatkozik meg, amely
eredetibb, spontánabb, mint amit aka-
ratnak neveznek. De ha az exisztencia
valóban megelőzi az esszenciát, fele-
lősek vagyunk azért, amik vagyunk.
Tehát az exisztencializmus első tény-
kedése az, hogy az embert birtokába
helyezi annak, ami és hogy reáháritja
létének teljes felelősségét. És azzal,
hogy az ember felelős önmagáért,
nem azt akarjuk mondani, hogy szoro-
san vett egyéniiségéért felelős, hanem,
hogy felelős minden emberért. A szub-
jektívizmus kifejezésnek két értelme
van és ellenfeleink ki is használják ezt
a kétértelműséget. A szubjektívizmus
egyfelől azt jelenti, hogy az egyén
önmagát választja, másfelől, hogy az
ember képtelen túllépni az emberi
szubjektivitást. Ez a második jelentés
az exisztencializmus igazi értelme.
Mikor azt mondjuk, hogy az ember
önmagát választja, arra gondolunk,
hogy mindegyikünk önmagát választja,
de ezzel együtt arra is, hogy önmagá-
val együtt választja egyúttal az összes

többi embereket is. És valóban, sem-
mit sem tehetünk anélkül, hogy az ál-
talunk megvalósítandó ember kialakí-
tásán munkálkodva egyúttal meg ne
valósítanók az embernek egy olyan
képét, amilyennek szerintünk lennie
kell. Az ilyen-, vagy amolyan-lét vá-
lasztásával egyszersmind azt is meg-
erősítjük, hogy választásunknak értéke
van, mert a rosszat nem választhat-
juk soha; mi mindig csak a jót választ-
juk és semmi sem lehet számunkra jó.
anélkül, hogy ne volna mindenkinek
az. De ha másrészt az exisztencia
megelőzi az esszenciát és ha létezni
is akarunk ugyanakkor, mikor képünk
kialakításán dolgozunk, ez a kép
mindenkire nézve és egész korunkra
nézve érvényes lesz. Így felelőségünk
jóval nagyobb, mint gondolnánk, mert
az egész emberiséget elkötelezi. Ha
munkás vagyok és választásom inkább
keresztény szakszervezetre esik, mint
a kommunista pártra, ha ezzel a csat-
lakozással azt akarom kifejezni, hogy
alapjában véve a megadás az ember-
hez illő megoldás, hogy az ember or-
szágga nem e világból való, akkor nem
csak az én egyéni esetemet kötelezem

(2) D.P.: mi lesz
a ön tudattal

AZ EMBER AZ
ÖSSZES EMBEREK
MEGVALASZTA-
SÁBAN VALASZTJA
MEG ÖNMAGAT.

A TELJES EMBERI FELELŐSSÉG.

A VÁLASZTAS.

pl.

[D.P. öntudatával (2)]

amivé magunk tettük önmagunkat. Akarhatok párttag lenni, könyvet írni, megházasodni; mindebben csak egy olyan választás nyilatkozik meg, amely eredetibb, spontánabb, mint amit akaratnak neveznek. De ha az egzisztencia valóban megelőzi az esszenciát, felelősek vagyunk azért, amik vagyunk. Tehát az egzisztencializmus első ténykedése az, hogy az embert birtokába helyezi annak, ami és hogy reáháritja létének teljes felelősségét. És azzal, hogy az ember felelős önmagáért, nem azt akarjuk mondani, hogy szorosan vett egyéniségéért felelős, hanem, hogy felelős minden emberért. A szubjektívizmus kifejezésnek két értelme van és ellenfeleink ki is használják ezt a kétértelműséget. A szubjektívizmus egyfelől azt jelenti, hogy az egyén önmagát választja, másfelől, hogy az ember képtelen túllépni az emberi szubjektivitást. Ez a második jelentés az egzisztencializmus igazi értelme. Mikor azt mondjuk, hogy az ember önmagát választja, arra gondolunk, hogy mindegyikünk önmagát választja, de ezzel együtt arra is, hogy önmagával együtt választja egyúttal az összes

többi embereket is. És valóban, semmit sem tehetünk anélkül, hogy az általunk megvalósítandó ember kialakításán munkálkodva egyúttal meg ne valósítanók az embernek egy olyan képét, amilyennek szerintünk lennie kell. Az ilyen-, vagy amolyan-lét választásával egyszerre mind azt is megerősítjük, hogy választásunknak értéke van, mert a rosszat nem választhatjuk soha; mi mindig csak a jót választjuk és semmi sem lehet számunkra jó, anélkül, hogy ne volna mindenkinek az. De ha másrészt az egzisztencia megelőzi az esszenciát és ha létezni is akarunk ugyanakkor, mikor képünk kialakításán dolgozunk, ez a kép mindenkire nézve és egész korunkra nézve érvényes lesz. Így felelősségünk jóval nagyobb, mint gondolnánk, mert az egész emberiséget elkötelezi. Ha munkás vagyok és választásom inkább keresztény szakszervezetre esik, mint a kommunista pártra, ha ezzel a csatlakozással azt akarom kifejezni, hogy alapjában véve a megadás az emberhez illő megoldás, hogy az ember országa nem e világból való, akkor nem csak az én egyéni esetemet kötelezem

AZ EMBER AZ
ÖSSZES EMBEREK
MEGVALÁSZTA-
SÁBAN VÁLASZTJA
MEG ÖNMAGAT.

(2) D.P.: mi lesz a öntudattal

AZ EGYÉNI CSE-
LEKVÉS AZ EGÉSZ
EMBERISÉGET
ELKÖTELEZI.

el: a megadást mindenkiért vállalom, tehát ténykedésem az egész emberiséget elkötelezi. És ha egyénibb esetet véve, meg akarok házasodni, gyermekeket nevelni, még ha házasságomat csupán anyagi helyzetem, szenvedélyem, érzéki vágyam hozza is létre, ezzel nem csupán a magam nevében, hanem az egész emberiség nevében a monogámia mellett foglalkozom állást. Tehát felelős vagyok magamért és mindenkiért és egy képet alkotok arról az emberről, akit választottam; és önmagamot választva az embert választom.

Igy lehetőség nyílik annak megértésére, mit jelentenek az oly, kissé felforgató szavak, mint rettegés, elhagyatottság, kétségbeesés. Mint látni fogják, ez igen egyszerű. Először is, mit jelent a rettegés? Az egzisztencialista szívesen mondja, hogy az ember csupa rettegés. Ez a következőt jelenti: Az ember, aki elkötelezi magát és tudatában van annak, hogy nem csupán olyan lény, amilyennek választotta magát, hanem egyúttal törvényhozó is, aki önmagával együtt az egész emberiséget is választja, nem

A RETTEGÉS.

menekülhet teljes és mélységes felelősségének érzetétől. Természetesen igen sok ember nem érez rettegést: de állítjuk, hogy ezek leplezik rettegésüket és menekülnek előre; természetesen sokan azt hiszik, hogy cselekvéseik csak saját nevükben történnek és arra a kérdésre: mi lenne, ha mindenki így tenne? vállalat vonva azzal felelnék: nem mindenki tesz így. De igazság szerint mindig fel kell tennünk magunkban a kérdést: mi lenne, ha mindenki így cselekedne? — és ettől a nyugtalanító gondolattól nem lehet bizonyos rosszhiszemőség nélkül megszabadulni. Aki hazugságát azzal mentegeti: nem mindenki tesz így, az nincs jóban a lelkiismeretével, mert a hazudozás egyetemes értékkel ruházza fel a hazugságot. Az elleplezett rettegés pedig utat tör magának. Ezt a rettegést nevezte Kierkegaard Ábrahám rettegésnek. Ismerik a történetet: Egy angyal megparancsolja Ábrahámnak, hogy áldozza fel fiát; minden rendben van, ha valóban angyal volt az, aki eljött és kijelentette: te Ábrahám vagy és fel fogod áldozni a fiad. De előbb mindenki felvetheti a

RETTEGÉS ÉS
ROSSZ-
HISZEMÜSÉG.

KIERKEGAARD ÉS
A RETTEGÉS.

ÁBRAHÁM
ÉS AZ ANGYAL.

kérdést: csakugyan angyal-e ez és csakugyan Ábrahám vagyok-e én? Mi a bizonyíték? Volt egy örült nő, aki hallucinált: Telefonon parancsokat adtak neki. Az orvos megkérdezte: „De hát ki beszél Önnel?” „Azt mondja, hogy ő az Isten”, volt a felelet. És csakugyan, mi volt a bizonyíték, hogy az Isten? Ha angyal érkezik hozzám, mi bizonyítja, hogy angyal? És ha hangokat hallok, mi bizonyítja, hogy az égből jönnek és nem a pokolból, vagy a tudatalattiból, esetleg egy beteges állapotból? Ki bizonyítja be, hogy nekem szólnak? Ki bizonyítja, hogy én vagyok az igazi kiválasztott arra, hogy az én emberszemléletemet és választásomat írjam elő az emberiségnek? Sohasem fogok meggyőző jelre, vagy bizonyítékra találni. Ha hang szól hozzám, mindig én döntöm el, hogy a hang az angyalé; ha egy tettet jónak találok, saját választásom alapján mondom, hogy a tett inkább jó, mint gonosz. Semmi nem választ ki arra, hogy Ábrahám legyek és mégis percenként kénytelen vagyok cselekvésemmel példát mutatni. Minden úgy

történik, mintha minden ember esetében az egész emberiség az ő cselekvését figyelné és ahhoz akarna igazodni. És minden ember elmondhatja magában: csakugyan nekem van-e jogom úgy cselekedni, hogy az emberiség az én tetteimhez igazodjon? És ha nem mondja, akkor leplezi rettegését. Ez a rettegés nem olyan, amely kvietizmushoz, tétlenséghez vezetne. Egyszerű rettegésről van szó, amelyet mindenki ismer, akit már terhelt felelősség. Mikor például egy katonai parancsnok magára veszi egy támadás felelősségét és a halálba küld egy bizonyos számú embert, ő választja ki, hogy ezt tegye és alapján véve ő egyedül választ. Vanak kétségkívül felsőbb helyről jövő parancsok, de ezek túl általánosak és az ő értelmezésére van szükség, amelytől tíz, tizennégy, vagy húsz ember élete függ. Míg megteszi elhatározását, lehetetlen, hogy ne érezne rettegést. Ezt minden vezető helyen álló ember ismeri. Ez nem tartja őket vissza a cselekvéstől; ellenkezőleg: ez maga cselekvésük előfeltétele, mert ez feltételezi, hogy több

002
A RETTEGÉS
NEM VEZET
TÉTLENSÉGHEZ.

RETTEGÉS ÉS FELELŐSSÉG.

lehetőséggel számolnak, s mikor kiválasztanak egyet, tisztában vannak vele, hogy csak azért van értéke, mert a választás rá esett. És látni fogjuk, hogy ez a fajta rettegés, amelyet az egzisztencializmus ír le, azonfelül még az általa elkötelezett emberekkel szemben fennálló közvetlen felelősségben is leli magyarázatát. Nem függőként választ el bennünket a cselekvéstől, hanem maga is a cselekvéshez tartozik.

És mikor Heidegger kedvenc kifejezését, az elhagyatottságot említjük, csupán azt akarjuk mondani, hogy nincs Isten s hogy ebből teljességgel le kell vonni a következtetéseket. Az egzisztencialista nagyon ellene van egyfajta laikus erkölcsiségnek, amely a lehető legkisebb költséggel igyekszik kiküszöbölni az Istent. Mikor 1880 körül francia professzorok megpróbáltak laikus erkölcsant gyártani, körülbelül ezt mondták: Isten haszontalan és költséges hipotézis, amde az erkölcs, a társadalom, a civilizált világ érdekében szükséges, hogy bizonyos értékeket komolyan vegyünk és a priori létezőknek tartsunk; a priori köte-

LAIKUS ERKÖLCSISÉG.

(vagy nihilizmus
más néven)

lező kell, hogy legyen a becsületesség, az igazmondás, a feleség megverésének mellőzése, a gyermeknevelés stb. stb... egy kis művet alkotunk tehát, amely lehetővé teszi majd annak megmutatását, hogy ezek az értékek csakugyan megvannak, felírva a mennyországban, bár egyébként Isten nem létezik. Másszóval, és azt hiszem, ez a tendencia van meg mindabban, amit Franciaországban radikalizmusnak neveznek, semmi nem változik, ha nincs is Isten; nyugodtan megmaradnak a régi normák, mint becsületesség, haladás, humanizmus és Isten elavult hipotézis lesz, amely nyugodtan és önmagától pusztul el. Ezzel szemben az egzisztencialista úgy véli, nagyon kínos, hogy Isten nem létezik, mert vele együtt megszűnik minden lehetőség, hogy érzékföltött régiókban találjunk értékeket; nem létezhetik a priori jó, minthogy elgondolására nincsen végtelen és tökéletes tudat, nincsen sehol megírva, hogy a jó létezik, hogy becsületesnek kell lenni, hogy nem kell hazudni, mivel olyan síkon mozgunk, ahol semmi sincs, csupán emberek. Dosztojev-

A RADIKALIZMUS.

DOSZTOJEVSZKIJ ÉS AZ EXISZTENCIALIZMUS.

(2)
min az ember
-szabadság

AZ EMBER: SZABADSÁG.

az ember
szabadság
(a szabadság
szabadság)

(3)

szkij írta: „Ha Isten nem létezne, minden szabad volna”. Ez az exisztencializmus kiindulópontja. Valóban, minden meg van engedve, ha Isten nem létezik, ebből következik az ember elhagyatottsága, mert nincsen lehetősége megkapaszkodni sem önmagában, sem önmagán kívül. Először nincs számára bocsánat. Ha az egzisztencia valóban megelőzi az esszenciát, soha sem alkalmazhatjuk magyarázatképpen a megadott és kötött emberi természet; más szóval megszűnik a determinizmus: az ember szabad, az ember a szabadság. Ha másfelől Isten nem létezik, nem lesznek előttünk magatartásunkat szentesítő értékek és előírások. Így hát az értékek fényes birodalmában sem előttünk, sem mögöttünk nincs számunkra sem mentesség, sem igazolás. Egyedül vagyunk, könyörtelenül. Ezt fogom azzal kifejezni, hogy az ember szabadságra ítéltelett. Itéletről beszélek, mert nem ő teremelte önmagát, de máskülönben mégis szabad; mert kitesztálva a világba, minden tettéért felelős. Az exisztencialista nem hisz a szenvedély hatalmában. Soha nem gondol arra,

hogy egy szép szenvedély olyan, mint a pusztító ár, mely végzettszerűen bizonyos cselekvések felé sodorja az embert és ezzel mentségére szolgál. Úgy gondolja, hogy az ember felelős szenvedélyéért. Az egzisztencialista arra sem fog gondolni, hogy az ember segítő kezét találhat a földön egy adott jelben, amely útbaigazítja, mert arra gondol, hogy az ember önmaga betűzi ki a jelt, úgy, ahogy neki tetszik. Azt gondolja tehát, hogy az ember, minden támasz és segítség nélkül kénytelen percenként kigondolni az embert. Ponge mondja egyik igen szép cikkében: „Az ember jövője az ember.” Ez tökéletesen igaz. De ha ezen azt értenők, hogy ez a jövő meg van írva az égben, hogy Isten látja, akkor tévednénk, mert az még csak nem is lenne jövő. Ha pedig úgy értelmezzük, hogy bárki legyen is az illető ember, egy jövő megteremtéséről van szó, a rá váró szűz jövőről, akkor helyes a kifejezés. De akkor az ember elhagyatott. Példaként, hogy jobban lehetővé tegyem az elhagyatottság megértését, egyik tanítványom esetét fogom előadni, aki a következő hely-

(7)

(p. 47)

AZ EMBER KIGONDOLJA AZ EMBERT.

AZ ELHAGYATOTSÁG.

PÉLDA.

zetben keresett fel: apja összeveszett az anyjával és máskülönben is a németekkel való együttműködés felé hajlott, bátyját megölték az 1940-es offenzívában és ez a kissé primitív, de nemes érzületű fiatalember bosszút akart állni érte. Anyja egyedül élt vele; férje árulása és idősebb fiának halála teljesen összetörte és csak kisebbik fiában talált vigasztalást. Ez a fiatalember ebben a pillanatban választhatott a között, hogy Angliába megy és beáll a Szabad Francia Hadseregbe — azaz elhagyja anyját —, vagy hogy anyjával marad és őt támogatja. Tisztában volt azzal, hogy az asszony csak érte él és hogy távolléte — esetleg halála — a kétségbeesésbe taszítaná. Azzal is tisztában volt, hogy valójában minden anyjáért végzett ténykedése gyümölcsöző, amennyiben életének fenntartására szolgál, míg mindaz, amit útja a harc érdekében tesz, kétes kimenetelű, terméketlen, haszontalan lehet: például Angliába indulva meghatározatlan időre fogságba kerülhet valahol Spanyolországban, amerre útja visz; lehet hogy megérkezik Angliába, vagy Al-

gírba, ahol bedughatják egy irodába firkásznak. Ezek szerint két igen eltérő cselekvéstípus állott előtte: az egyik konkrét és azonnali, de csak egy egyénre irányzott; a másik, amely egy összehasonlíthatatlanul tágabb összegré, egy nemzeti kollektívumra vonatkozott, de amely éppen ezért bizonytalanabb volt és amely útközben félbe is szakadhatott. És ugyanakkor két fajta erkölcs között habozott. Egyfelől az egyéni rokonszenv és áldozatkészség; másfelől egy tágabb morál, amelynek eredményessége azonban már kétségesebb. Választani kellett a kettő közül. Ki segíthetett a választásban? A keresztény tanítás? Nem. A keresztény tanítás azt mondja: legyetek irgalmasok, szeressétek felebarátaitokat, hozzatok áldozatot másokért, válasszátok a meredek utat, stb., stb.... De melyik a meredek út? Az anyát, vagy a bajtársat kell-e testvérünként szeretni? Minek nagyobb a haszna, ha vaktában egy együttesben harcolunk, vagy ha teljes meghatározottsággal egy meghatározott lényt segítünk? Ki tud erről A PRIORI dönteni? Senki. Egy írott erkölcs sem

A KÉT MORAL

① X
A keresztény tanítás nem.

ERTÉK ÉS ÉRZELEM

② Az értelem nem.

Sartre: ①

tudja megmondani. A Kanti erkölcs azi mondja: sohasem eszköznek, mindég célnak tekintsd a többieket. Nagyon helyes; ha az anyám mellett maradok, célnak és nem eszköznek tekintem, de épp emiatt az a veszély fenyeget, hogy eszköznek fogom tekinteni azokat, akik harcolnak körülöttem és viszont, ha a harcosokhoz csatlakozom: őket tekintem célnak, emiatt anyám fogrog abban a veszélyben, hogy eszköznek tekintsem.

Ha az értékek határozatlanok és ha mindig túl tágasak az általunk vizsgált precíz és konkrét esethez képest, végül is csak ösztöneinkre hagyatkozhatunk. Ez a fiú is ezt próbálta tenni és amikor találkoztam vele, ezt mondta: tulajdonképpen egyedül az érzelem számít; azt kellene választanom, ami valójában egy meghatározott irányba vezet. Ha úgy érzem, hogy eléggé szeretem anyámat ahhoz, hogy feláldozzak érte minden egyebet — bosszúszomjamat, tett- és kalandvágyamat — akkor mellette maradok. Ha ellenben úgy érzem, hogy anyám iránti szeretetem nem elég erős, akkor elutazom. De hogyan lehet egy érzelem értékét

meghatározni? Mi adta meg az anyá iránti érzelem értékét? Éppen az, hogy az anyá miatt hogy miatta ittmaradt. Kijelenthetem, hogy eléggé szeretem valamelyik barátomat ahhoz, hogy feláldozzak érte bizonyos összeget; de ezt csak akkor mondhatom, ha meg is tettem. Kijelenthetem: eléggé szeretem anyámat ahhoz, hogy mellette maradjak, akkor, ha mellette maradtam. Ennek a vonzalomnak az értékét csak akkor tudom meghatározni, ha valamit tettem, ami azt szentesíti és definiálja. Am, mint-hogy e vonzalomban keresem tettem igazolását, azt veszem észre, hogy circulus vitiosusba jutottam.

② Másfelől Gide jegyezte meg igen helyesen, hogy a megjátszott érzelmek csaknem lehetetlen megkülönböztetni az átélt érzelemtől: körülbelül mindegy, ha úgy döntök, hogy szeretem az anyámat, mikor mellette maradok, vagy eljátszom egy komédiát, és ennek következtében maradok az anyám mellett. Másszóval az érzelem cselekedeteinken épül fel; nem kérhetek tehát tőle útmutatást, hogy hozzáigazodjam. Ez azt jelenti, hogy sem magamban nem kereshetem a cselekvésre

[D.P.: meg kéne érteni a tettet az érzelm értékelésének ("megmunkálás"), de az érzelm értékét épp a tett határozza meg]

A CSELEKVÉSEN
ALAPULÓ ÉRZELEM.

lehet

A KÉTSÉGBEESÉS. (v. 40. old.)

„a remény nélküli
cselekvést”
jelent

(nincs biztos esél-
mény, nincs tör-
telmi szükség-
esség, nincs a
határon túlra
a jövő)

A LEHETŐSÉGEK.

férhetők. Ezért mindebben Isten szavát látta és belépett a rendbe. Ki előtt nem világos, hogy a jel értelmét egyedül ő döntötte el? E sorozatos kudarcokból más következtetést is lehetett volna levonni: például, hogy jobban teszi, ha elmegy ácsnak, vagy forradalmár lesz belőle. Tehát az értelmezés felelőssége teljes súlyával őrá nehezedik. Az elhagyatottság hozza magával, hogy lényünket mi magunk választjuk ki. Az elhagyatottság jár együtt a szorongással.

Ami a kétségbeesést illeti, ennek a kifejezésnek az értelme rendkívül egyszerű. Azt akarja jelenteni, hogy csupán az akaratunktól függő dolgokra számíthatunk, vagy a cselekvésünket lehetővé tevő valószínűségek együttesére. Ha akarunk valamit, mindig valószínűségi elemekkel számolunk. Számíthatok egyik barátom megérkezésére, aki vasúton, vagy villamoson utazik; ez feltételezi, hogy a vonat a megadott időben beérkezik, vagy hogy a villamos nem fog kisiklani. A lehetőségek keretein belül maradok, de szigorúan csak addig számolhatok velük, ameddig cselekvésünk magába

foglalja a lehetőségek együttesét. Mihelyt az általam tekintetbe vett lehetőségek nem szigorúan részesek cselekvésemben, nem szabad törődnöm velük, mert nincs Isten és eltökélés, amely a világot és lehetőségeit akaratomhoz tudná igazítani. Mikor Descartes arról beszélt, hogy „inkább önmagunkat győzzük le, mint a világot”, tulajdonképpen ugyanezt akarta leírni: a remény nélküli cselekvést. A marxisták, akikkel erről beszéltem, azt felelik: tevékenységében, amelynek természetes véget fog vetni a halál, számíthat a többiek támogatására. Ezek szerint számításba kell venni azt, amit majd a többiek tesznek máshol, Kínában, vagy Oroszországban, hogy segítsenek és egyúttal arra is, amit majd később tesznek, ha meghalt, hogy ők vegyék át a cselekvést és beteljesülése, a forradalom felé vezessék. Sőt, kötelessége minderre számítani, különben immorálissá válik. Először is azt felelem, hogy mindig számítani fogok a küzdő bajtársakra addig a pontig, ameddig ezek velem együtt részesei egy megadott és közös küzdelemnek, egy általam ismert és többé-

KÉTSÉGBEESÉS ÉS CSELEKVÉS.

Szavak:
NINCS EMBERI
TERMÉSZET.

AZ
ELKÖTELEZETTSÉG.

kevésbé ellenőrizhető párt, vagy csoport egységének, amelyben én is harcolok és amelynek minden percben ismerem az irányzatát. Ha e pillanatban számítok a párt egységére és akaratára, ez ugyanolyan, mintha arra számítanék, hogy a villamos pontos időben megérkezik, vagy hogy a vonat nem fog kisiklani. De tisztán az emberi jószág, vagy a társadalom java iránt való emberi érdeklődés alapján nem számíthatok olyanokra, akiket nem ismerek, tekintve, hogy az ember szabad és hogy nem vehetem alapul az emberi természetet, amely nem létezik. Nem tudom, mi lesz az orosz forradalommal; csodálhatom és mintaszerűnek tarthatom, amennyiben ma azt bizonyítja, hogy a proletariátus olyan szerepet játszik Oroszországban, mint a világon másutt sehol. De azt nem állíthatom, hogy ez szükségképpen a proletariátus győzelméhez vezetne; arra kell szorítkoznom, amit látok; nem bízhatok abban, hogy küzdő bajtársaim halálom után átveszik munkámat és azt végső tökélyre fejlesztik, mert ezek az emberek szabadok és holnap szabadon fognak

dönteni arról, hogy mi legyen az ember; holnap, a halálom után, lehetnek emberek, akik a fasizmus megvalósítása mellett döntenek és a többiekben lehet annyi gyávaság és gyámoltalanság, hogy ezt megengedik; e percben a fasizmus lesz az emberi igazság és akkor úgy kell nekünk; valójában a dolgok azzá lesznek, amivé az ember akarja. Azt jelentse-e ez, hogy át kell magam adnom a kvietizmusnak? Nem. Először is el kell magam köteleznem, s azután dolgozhatom úgy, ahogy a régi mondás tartja: „Ahhoz, hogy munkához lássak, nem szükséges remény.” Ezzel nem azt mondom, hogy egy pártba sem kell belépnem, hanem, hogy nem lesznek illuzióim és megteszem, ami tőlem telik. Feltehetem például a kérdést: elérkezik-e valaha a kollektívizmus, mint olyan? Erről semmit sem tudok, csak azt tudom, hogy lehetőségeimhez képest mindent megteszek, ami előmozdítja elérését; ezen felül semmi másra nem számíthatok. A kvietizmus azok magatartása, akiknek ez a jelszavuk: mások megtehetik azt, amit én nem tudok. Az általam ismertetett tanítás a kvietizmus

TÖRTÉNELEM ÉS
EMBERI
VÁLASZTAS.

AZ EXISZTENCIA-
LIZMUS
A KVIETIZMUS
ELLENLÁBASA.

A ROSSZ-
HISZEMÜSÉG.

teljes ellentéte, minthogy azt vallja, hogy csak a cselekvésben van realitás; sőt ezen is túl még hozzáteszi: az ember és terve azonosak, és az ember csak annyiban él, amennyiben megvalósítja önmagát, tehát semmi más, mint cselekvéseinek együttese, semmi más, mint az élete. Ezek alapján megérthetjük, miért kelt rémületel doktrinánk bizonyos emberekben. Ezek ugyanis gyakran csak egyféleképpen tudják elviselni nyomorúságukat, mégpedig, ha azt képzelik: a körülmények ellenem dolgoztak, sokkal többet érek, mint ami vagyok; igaz ugyan, hogy nagy szerelemben, vagy mély barátságban sohase volt részem, de csak azért, mert nem találkoztam olyan férfival, vagy nővel, aki méltó lett volna rá; nem írtam jó könyveket, de csak azért, mert nem volt rá időm; nem voltak gyermekeim, akikért áldozatot hozhattam volna, de nem találtam meg azt a férfit, akivel összefűzhettem volna az életem. Így maradt meg bennem felhasználatlanul, teljesen életképes állapotban sok-sok hajlam, készség és lehetőség, amelyek olyan értékkel ruháznak fel, amit nem tesz

lehetővé ténykedéseim egyszerű sorozata. Ám az egzisztencialista szemében valóban csak az a szerelem létezik, amely megalkotta magát; csak olyan szerelmi lehetőség, amely szerelemben nyilvánkozik meg; csak olyan zseni, mely műalkotásokban fejeződik ki: Proust zsenialitása nem más, mint összes művei; Racine zsenije tragédiáinak sorával egyenlő és rajta kívül nincsen semmi más; miért tartanók lehetők, hogy Racine még egy tragédiát is írhatott volna, mikor nem írt? Az ember nekivág az életének, kirajzolja arculatát és ezen az arcon kívül nincsen semmi. Persze, hogy ez a gondolat rosszul esik azoknak, akiknek nem sikerült az életük. De másfelől megérteti az emberekkel, hogy csak a valóság számít, hogy csupán az álmok, a várakozás, a remény alapján az embert csak csalódott ábrándnak, elvetélt reménynek, hasztalan várakozásnak lehet tekinteni; azaz, hogy ezek alapján csak negatívum lehet őt meghatározni, pozitívum nem; de ha azt mondjuk: „nem vagy más, mint az életed”, ebből mégsem következik, hogy a művészt csupán alkotásaiból

AZ EMBER AZ,
AMIT CSELEKSZIK.

AZ EMBER NEM
EGYÉB, MINT
SAJÁT ÉLETE.

PESSZIMIZMUS
VAGY OPTIMISTA
KEMÉNYSÉG.

fogjuk megítélni; ezenkívül pontos ké-
pének megalkotásához még ezer más
dolog is hozzátartozik. A mi álláspon-
tunk az, hogy az ember csupán a
ténykedések egy sorozata, hogy ő a
ténykedéseket alkotó viszonyok sum-
mája, szervezettsége és együttese.

Ilyenformán tulajdonképen nem is
 pesszimizmusunk, hanem egy bizonyos
 optimista keménység miatt kapunk bí-
 rálatot. Ha az emberek kifogásolják
regényeinket, melyekben gerinctelen,
gyenge, gyáva és sokszor egyenesen
gonosz lényeket írunk le, ezt nem csu-
pán azért teszik, mert ezek a regény-
alakok gerinctelenek, gyengék és gyá-
vák, vagy gonoszok, mert ha, mint
Zola, mi is azt mondanók, hogy az
átöröklés, a környezet és a társada-
lom, organikus, vagy lélektani deter-
minizmus miatt ilyenek, akkor az em-
berek megnyugodva jelentenék ki:
nem tehetünk róla, csakugyan ilyenek
vagyunk; de ha az egzisztencialista
gyáva embert ír le, azt állítja, hogy
az felelős gyávaságáért. Nem azért
olyan, mert a szíve, tüdeje, vagy az
agyveleje gyáva, nem azért, mert
fiziológiai organizmusa ezt hozza

magával, hanem mert tetteivel gyáva-
nak alkotta meg magát. Nincsen
gyáva lelkialkat; ideges alkatú embe-
rek vannak, lassúvérűek, amint az egy-
szerű nép mondja, vagy vannak gaz-
dag lelki összelételű emberek; de
azért még senkisé is lesz gyáva, merl
a vére kissé lassabban kering, mint-
hogy a gyávaságot a lemondás, vagy
a meghátrálás teszi; a lelkialkat nem
cselekedet; a gyáva cselekvése után
lesz azzá. Az emberek azt érzik ho-
mályosan és az kelti fel rémületüket,
hogy az általunk leírt gyáva ember
bűnös abban, hogy gyáva. Az embe-
rek azt akarják, hogy gyávának, hogy
hősnek szülessünk. A CHEMINS DE
LA LIBERTÉ elleni legfőbb kifogásuk
a következő: hogy lehet hős valakiből,
aki ennyire gerinctelen? Ez az ellen-
vetés inkább nevetséges, mert azt té-
telezi fel, hogy az emberek hősnek
születnek. Az emberek pedig alapjá-
ban véve így kívánnak gondolkozni:
ne okozzon gondot, ha gyávának szü-
lettünk, bárhogyan akarjuk is, nem
tehetünk semmit ellene, életünk végéig
gyávák maradunk; ha hősnek szület-
tünk, az se nyugtalanítson: egész éle-

AZ EMBER
FELELŐSSÉGE.

